

**ПРОТОКОЛЬНА СЛУЖБА В ПРАКТИЦІ РЕАЛІЗАЦІЇ
ЗОВНІШНІХ ВІДНОСИН ДЕРЖАВИ****PROTOCOLARY SERVICE IS IN PRACTICE OF REALIZATION
OF EXTERNAL RELATIONS OF THE STATE**

Іванушкін Є.О.,

старший викладач кафедри організації
державної охоронної діяльності та безпеки*Інститут Управління державної охорони України
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

У статті розглянуто основні принципи та особливості протокольної практики проведення візитів державних діячів за кордоном. Приведені приклади оформлення та проведення візитів у різних країнах світу та Україні. Показана важливість повноцінного функціонування протокольної служби для проведення зовнішньоекономічної діяльності. Проведено порівняльний аналіз діяльності протокольної служби у різних країнах світу.

Ключові слова: державні візити, міжнародні візити, міжнародна та українська дипломатія, державний протокол та церемоніал, формат візиту.

В статье рассмотрены основные принципы и особенности протокольной практики проведения визитов государственных деятелей за рубежом. Приведены примеры оформления и проведения визитов в разных странах мира и Украине. Показана важность полноценного функционирования протокольной службы для проведения внешнеэкономической деятельности. Проведен сравнительный анализ деятельности протокольной службы в разных странах мира.

Ключевые слова: государственные визиты, международные визиты, международная и украинская дипломатия, государственный протокол и церемониал, формат визита.

In the article basic principles and features of protocolary practice of realization of visits of statesmen are considered abroad. Examples of registration and realization of visits are made in the different countries of the world and Ukraine.

Visits at the greatest level are visits of heads of the foreign states. Protocolary measures with participation of heads of governments of the foreign states are conducted taking into account the constitutional mode of the corresponding foreign state. In case of absence of institute of president (in the states with the monarchist mode, parliamentary form of rule) of providing of visits of heads of governments comes true according to protocolary requirements in relation to the reception of foreign country's leader. To the visits at the greatest level the visits of delegations take also at the head with the above-mentioned persons. Shown importance of the valuable functioning of protocolary service for realization of foreign economic activity. The comparative analysis of activity of protocolary service is conducted in the countries of the world.

Author in detail is stopped on rich in content part of voice process and pays attention to other substantial elements of activity of protocolary service. Comparative description of functioning of service is driven to the countries of the world.

Key words: state visits, international visits, international and Ukrainian diplomacy, state protocol and ceremony, format of visit.

Суспільно-політичні та соціально-економічні зміни в сучасному глобалізованому світі, динамічний розвиток науки, техніки і засобів комунікації, міжнародної торгівлі – основні чинники, які посилюють взаємозалежність країн, зумовлюють необхідність їхньої співпраці та спільних дій на світовій арені. За цих умов постає необхідність збільшення кількості міждержавних контактів шляхом проведення взаємних візитів.

Візити державних діячів є найвищою формою міжнародного спілкування, ці зустрічі свідчать про якісний стан політичних, економічних, гуманітарних відносин держав-учасниць. Візити на найвищих рівнях, в яких беруть участь глави держав, урядів, міністри закордонних справ, є однією з форм двосторонніх і багатосторонніх відносин. У ході візитів узгоджуються і вирішуються широкомасштабні зовнішньополітичні та зовнішньоекономічні ініціативи, розробляються конкретні шляхи подальшого розвитку відносин та поступального руху.

Залежно від форм державного правління, національних та культурних традицій, протокольні заходи можуть бути більш або менш пишними та урочистими, ускладненими чи простими, демократичними. Однак, церемоніал прийому іноземних гостей і делегацій на вищому рівні скрізь узгоджується з нормами міжнародної ввічливості, виявляється у наданні почесней державному прапору, виконанні гімну, наданні військових почесней, ескортуванні та низці інших загальновізних протокольних процедур.

Метою статті є проведення порівняльного аналізу діяльності протокольних служб на прикладі країн Європейського Союзу, США та України.

Практика організації служб державного протоколу різних країн характеризується більшою або меншою

централізацією, наявністю або відсутністю головного координуючого органу. Наявність такого органу дозволяє проводити єдину державну політику щодо протокольного забезпечення міжнародних контактів посадових осіб різних гілок влади [2].

Наприклад, у Франції – це протокольний департамент МЗС Французької Республіки, який одночасно обслуговує президента країни. Директор протокольного департаменту супроводжує главу держави в усіх поїздках за кордон. Послугами протокольної служби зовнішньополітичного відомства користуються всі міністерства і навіть приватні особи, коли їм доводиться приймати іноземних високопосадових осіб. У підпорядкуванні директора протокольного департаменту перебуває ряд відділів, у т. ч. відділ церемоніалу.

Структура протокольної служби Італії затверджена декретом № 18 Президента Італійської Республіки від 05 січня 1967 р. «Організація адміністрації з іноземних справ». Згідно з декретом встановлено посаду шефа протоколу республіки, в обов'язки якого входить протокольне забезпечення міжнародної діяльності вищих посадових осіб держави, зокрема, проведення офіційних церемоній за участю глав іноземних держав і візитів Президента Італії за кордон. Шефу протоколу надані широкі повноваження щодо встановлення й підтримки контактів із главами держав та урядів, зацікавлених відомств інших країн.

У наш час, однак, у т. ч. в більшості монархічних країн, набагато більше поширення отримала модель організації протокольних служб, заснована на розосередженні функцій протокольного забезпечення серед різних структур, створених на всіх рівнях влади – у канцеляріях монархів, апаратах парламентів і президентів, кабінетах міністрів, а

в федеративних державах – і в суб'єктах федерацій. Такий підхід відповідає принципу розділу функцій і компетенції гілок влади, дозволяє в повсякденній роботі враховувати специфіку задач, поставлених перед ними. Обидва підходи до організаційної побудови служб дипломатичного протоколу мають свої позитивні якості. Вибір на користь одного з них визначається формою державного правління, національними традиціями, особливостями протокольної ієрархії тощо [3].

Наприклад, у ФРН діють протокольні служби Федерального Президента, канцлера, бундестага, МЗС та інших федеральних міністерств, а також протокольні служби в державних канцеляріях земель. Нормативні документи оговорюють порядок їх взаємодії при забезпеченні протокольних заходів на вищому рівні. Протокольний відділ МЗС ФРН складається з двох рефератів. Один з них виконує функції організації й підготовки прийому офіційних іноземних гостей (глав держав і урядів, міністрів закордонних справ), а також організації і підготовки візитів Президента, канцлера, міністра закордонних справ ФРН за кордон. До компетенції реферату входять також деякі питання, пов'язані з перебуванням у столиці ФРН членів дипломатичного корпусу (організація зустрічей і провідів глав дипломатичних представництв, вручення вірчих грамот, надання допомоги в проведенні протокольних заходів іноземними представництвами).

Завданням другого реферату – бюро іноземних місій – є забезпечення виконання правил, які регулюють режим перебування іноземних дипломатів та адміністративно-технічного персоналу посольств у ФРН, а також оформлення документів, акредитація, питання привілеїв та імунітетів, консульські й митні питання, врегулювання конфліктних ситуацій між іноземними представництвами й громадянами ФРН, організація для дипломатичного корпусу заходів, зустрічей, поїздок по країні.

До завдань протокольного реферату бундестагу ФРН входять питання прийому й перебування в країні закордонних парламентських делегацій, а також організаційне забезпечення поїздок німецьких парламентських делегацій за кордон. Подібні функції щодо зовнішніх зв'язків зі спеціальних сфер співробітництва виконують протокольні реферати відповідних федеральних міністерств. Протокольна служба державних канцелярій земель бере участь у підготовці програм перебування високих іноземних гостей, їхніх поїздок по країні, організаційного забезпечення обмінів з іноземними державами на рівні земельного уряду, в організації візитів глав іноземних місій [4].

У США організаційні функції протокольного забезпечення візитів на найвищому рівні виконують протокольний відділ держдепартаменту та апарат Білого дому. Ступінь участі кожного з цих підрозділів у підготовці та проведенні візитів змінюється в кожному конкретному випадку. В апараті Білого дому питання підготовки й проведення візитів на найвищому рівні вирішують керівник апарату Білого дому та його заступник, глава канцелярії дружини президента, а також передова група Білого дому. До функцій цього постійного підрозділу, крім підготовки й забезпечення візитів іноземних державних діячів, входить підготовка й забезпечення поїздок президента по країні. Протокольний відділ держдепартаменту очолює шеф протоколу, який бере безпосередню участь у протокольних заходах під час державних, офіційних і робочих візитів до США найвищих іноземних посадових осіб [5].

У монархічних державах протокольна служба виступає, як правило, у двох іпостасях: одна очолюється гофмаршалом (маршалом двору), друга – функціонує у складі відомства закордонних справ. В Англії, крім служби Букінгемського палацу, у складі Форін Офісу є протокольний відділ, що займається справами дипломатичного корпусу, і так званий відділ конференцій, який відповідає за організацію державних візитів.

В Японії у підготовці всіх заходів, на яких повинен бути присутній імператор, провідну роль відіграє управління імператорського двору. Підготовку і проведення державних візитів на найвищому рівні здійснюють протокольний, а також відповідний територіальний відділи МЗС Японії, що дозволяє найбільш повно врахувати протокольну практику та інші особливості, які стосуються країни гостя. Через територіальний відділ здійснюється узгодження з посольством країни гостя питань, пов'язаних з візитом. Протокольний і територіальний відділи співпрацюють з різними відомствами для забезпечення охорони, транспорту, проживання, узгодження окремих пунктів програми візиту [5].

Пострадянські країни обрали концепцію побудови національних протокольних служб, засновану на розосередженні функцій державного протоколу між відповідними структурами різних гілок влади. Початок процесу децентралізації служби протоколу було покладено ще в березні 1990 р., коли у зв'язку з обранням М. Горбачова президентом СРСР був сформований протокольний відділ при управлінні справами президента. Шляхом створення окремих структур державного протоколу на різних рівнях влади пішли Україна, Росія, Вірменія, Білорусь, Казахстан [5].

З метою забезпечення дотримання загальноприйнятих міжнародних норм, правил, традицій організації офіційних заходів, удосконалення й оптимізації порядку проведення в Україні заходів протокольного і церемоніального характеру 22 серпня 2002 р. Указом Президента України затверджено Положення «Про Державний Протокол і Церемоніал України». Базуючись на загальновизначених нормах дипломатичного протоколу цей нормативний документ визначив основні засади і правила державного Протоколу і Церемоніалу України, а також засади забезпечення їх дотримання. У Положенні визначено, що «Державний Протокол та Церемоніал України – це сукупність вимог щодо забезпечення єдиного порядку проведення в Україні офіційних заходів за участю Президента України, Голови Верховної Ради України, Прем'єр-міністра України, Міністра закордонних справ України, інших вищих посадових осіб України з урахуванням загальноприйнятих міжнародних норм, правил і традицій, а також національних традицій України» [1].

Основним завданням Державного Протоколу та Церемоніалу України є забезпечення засобами і нормами дипломатичного протоколу зовнішньополітичних заходів України, застосування єдиної протокольної практики при зустрічі і провадках іноземних офіційних делегацій, здійснення візитів українського керівництва до іноземних держав, проведення внутрішніх заходів за участю дипломатичного корпусу та представницької роботи з ним.

Дотримання Державного Протоколу та Церемоніалу України забезпечують структурні підрозділи з питань протоколу Секретаріату Президента України, Верховної Ради України, Секретаріату Кабінету Міністрів України, Міністерства закордонних справ України та інших органів виконавчої влади нашої держави [6].

Згідно з Положенням «Про Державний Протокол і Церемоніал України» координує заходи щодо забезпечення дотримання Державного Протоколу Управління Державного протоколу та Церемоніалу Президента України Служба Державного протоколу та Церемоніалу Секретаріату Президента України. На цей структурний підрозділ Секретаріату Президента покладається також завдання узгодження та запровадження міжнародної протокольної практики щодо вдосконалення організації та проведення протокольних заходів [1].

Протокольна служба Секретаріату Президента України здійснює протокольне забезпечення заходів за участю Президента України та його дружини міждержавного і внутрішньоукраїнського характеру. До його функцій нале-

життя підготовка і проведення візитів за кордон Президента України, а також сприяння в організації візитів в Україну лідерів іноземних держав, проведення конференцій та інших офіційних заходів на найвищому рівні. Служба Державного протоколу та Церемоніалу Секретаріату Президента України сприяє проведенню й інших протокольних заходів та церемоніалів за участю Президента: інавгурації Президента України; зустрічі Президента України з главами дипломатичних представництв іноземних держав, представництв міжнародних організацій в Україні; покладання вінків та квітів до могили Невідомого солдата в м. Києві; покладання квітів до пам'ятника князеві Володимирі, пам'ятнику Тарасу Шевченку в м. Києві, пам'ятнику М. Грушевського; вручення державних нагород та президентських відзнак; військові паради; вручення вірчих та відкличних грамот Президенту України тощо.

Визнаючи і додержуючись основних загальнозовначених норм міжнародної протокольної практики, український державний протокол не робить різниці між представниками малих та великих держав, не припускає ніякої дискримінації за національною чи іншою ознакою. Він є вільним від зайвої помпезності, водночас йому притаманні політична доцільність, демократичність, діловитість, прагнення до новаторства, гнучкість, повага до традицій іншої сторони.

Відповідно до сучасних міжнародних норм шліфується, редагується і Державний Протокол України, особливо та його частина, що стосується візитів в Україну офіційних іноземних делегацій, а також візитів керівництва держави за кордон. При цьому завданням, як Служби Державного протоколу та Церемоніалу Секретаріату Президента України, так і Управління Державного протоколу МЗС України, які працюють в тісній координації, є надання кожному візиту, кожній зовнішньополітичній акції динамічного, ділового характеру [8].

Виходячи з цього, вітчизняна служба Державного Протоколу намагається зробити так, щоб кожна зарубіжна поїздка української делегації, кожний візит до України іноземних гостей мали «свою родзинку». З цією метою ведеться постійний пошук нових форм, вноситься різноманітність у програми візитів. Служба Державного Протоколу докладає максимум зусиль для того, щоб загальна атмосфера візиту сприяла підвищенню інтересу до України, поглибленню міждержавних зв'язків, зміцненню позитивного іміджу України на міжнародній арені.

Не менш активною сферою дії Державного Протоколу та Церемоніалу України є дотримання загальнозовначених норм і правил дипломатичного протоколу в стосунках з дипломатичним корпусом іноземних держав, акредитованих в Україні. Це повсякденна кропітка робота, яка включає в себе сукупність елементів і методів класичного дипломатичного протоколу [8].

Враховуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що українська протокольна практика постійно розвивається і удосконалюється, забезпечуючи високу політичну активність глави держави, уряду, МЗС України та інших органів влади, не говорячи вже про високу активність органів місцевого самоврядування. Водночас, Україні бракує цілісної системи Державного протоколу і створення чіткого механізму координації дій між різними службами протоколу державної та виконавчої влади різних рівнів. Необхідно забезпечити виконання основних положень протокольної практики і контроль за їх дотриманням. Не викликає сумніву необхідність фахової та професійної підготовки та атестації протоколістів. Цього року вперше в Україні відкрився Міжнародний центр протоколу та етикету. Цей центр створює можливість системно-фахової підготовки працівників протокольних служб і всіх тих, хто хоче бути успішним в кар'єрі та бізнесі. Серйозний досвід в цьому напрямку також має Дипломатична академія при МЗС України та Інститут міжнародних відносин.

Протокольна практика підготовки та проведення візитів у нашій країні повністю відповідає загальноприйнятим міжнародним нормам. При суворому дотриманні принципу суверенності будь-якої держави, що в протокольному плані виявляється в таких нормах, як пошесті державному прапору, виконання державного гімну і військовій пошесті (наявність почесної варти, прохід її перед високим гостем), у протокольній практиці нашої країни відсутня будь-яка різниця у процедурі прийняття високих гостей – представників великих та малих держав. Протокольна служба посольства надає допомогу і в організації візитів делегацій іншого рівня, допомагаючи їм у дотриманні вимог протоколу країни перебування. Чим активнішими є взаємні контакти, тим більше буває делегацій, і всі вони потребують допомоги та сприяння спеціалістів-протоколістів дипломатичних установ та взаємної співпраці зі службами безпеки різних країн світу, бо від досвіду і вміння застосувати дипломатичний протокол часто залежать результати візитів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Положення про Державний Протокол та Церемоніал України від 22 серпня 2002 року № 746/2002 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/746/2002>.
2. Биркович Т. Правове регулювання дипломатичної служби в Україні : автореф. дис... на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук за спец. : 12.00.07 «адміністративне право і процес ; фінансове право ; інформаційне право» / Т. Биркович ; Національний аграрний університет. – К., 2007. – 20 с.
3. Гуменюк Б. Дипломатична служба : правове регулювання : Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Б. Гуменюк. – К. : Либідь, 2007. – 224 с.
4. Гуменюк Б. Основи дипломатичної та консульської служби : Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Б. Гуменюк. – К. : Либідь, 2004. – 248 с.
5. Гуменюк Б. Сучасна дипломатична служба : Навчальний посібник для студентів гуманітарних спеціальних вищих навчальних закладів / Б. Гуменюк. – К. : Либідь, 2001. – 254 с.
6. Репецький В. Дипломатичне і консульське право : Підручник / В. Репецький ; Львівський національний університет ім. Івана Франка. Факультет міжнародних відносин. – 2-е вид., перероб. і доп. – К. : Знання, 2006. – 372 с.
7. Руденко Г. Україна дипломатична / Г. Руденко. – К. : Генеральна дирекція по обслуговуванню інозем. представництв, 2003. – 302 с.
8. Щерба О. Адаптація української дипломатичної служби до вимог сучасності в світлі досвіду країн Заходу : Дис... канд. політ. наук за спец. : 23.00.04 / О. Щерба ; Київський національний університет ім. Тараса Шевченка. – К., 2001. – 213 с.